

Innspill til Lesekommisjonen, fra Landslaget for norskundervisning (LNU)

LNU er norskfagets organisasjon. Norsk lærerne erfarer at dagens elever har lest mye, men at lesestoffet gjerne har begrenset seg til kortere og mer fragmenterte tekster. Mange har den lesevansken at de har lest for lite langt, konsentrert - og med forståelse av sammenhengen tekstene opptre i og hvilket formål de har. Derfor er det viktig at voksne folk, også utenfor skolen, får et tydelig signal om at det er viktig at vi alle sammen på fritida også leser noe annet enn det vi kan skrolle. For enkelthetens skyld kaller vi dette noe for bøker. Barn, unge og voksne kan lese flere bøker på fritida, og til det kan vi også trenge en sterkere lesekultur rundt bøker på skolen.

For at barn og unge skal lese, må voksne lese. Voksne må lese for å vise barn hvordan lesing arter seg, og for å komme dit at en har repertoaret som gjør at en kan komme med anbefalinger og hjelpe de unge til litteraturen. Vårt poeng er at barn og unge leser mer hvis voksne prioriterer tid og penger til det. På et individuelt nivå betyr det at foresatte kjøper bøker til seg selv om barna, leser høyt for barna - og stille for seg selv mens barna ser det. På samfunnsnivå betyr det at voksne med makt til å styrke innkjøp av bøker og stillinger til formidling og opplæring, gjør det. Når flere kommuner kutter ut lekselesing, bidrar det til å tilsøre ansvaret for barn og unges fritidslesing. Når skoler og biblioteker får kutt i budsjetter, må også sentrale myndigheter ta grep om finansieringen av borgernes lesekompetanse.

En kan heller ikke redusere krav til lesing i skolen fordi barn og unge har trent mindre på fritida. Læreplanen er den samme. Kravene etter endt skolegang er kanskje ytterligere skjerpet. Det er derfor leseopplæringa skal følge en progresjon i stadig større variasjon og kompleksitet i tekster. Her blir krav om at elever må få velge lesestoff selv lite treffsikkert for leselæreren som skal legge opp til felles undervisning der elevene får tolke og drøfte det de har lest. Det er også lite treffsikkert i møte med alle de elevene som har lest så lite at de ikke aner hva de skal velge.

Vi kan bli mer opptatt av hvordan lesing henger sammen med skolefaglige prestasjoner. Det blir leseglede av lesing av gode tekster, men da kan vi ikke undervurdere elevers evne til å

lese både lenge og godt, selv om viljen innledningsvis ikke alltid er der. Når den siste [Pirls-studien](#) viser systematisk samvariasjon mellom høy vektlegging av skolefaglige prestasjoner og leseprestasjoner, *og at slik vektlegging er påfallende lav i Norge*, da kan vi bli mer faglig ambisiøse på elevenes vegne.

Studier viser at også lærerstudenter som skal bli norsklærere har lest mindre enn før. En bør derfor vurdere om mer av norsklærernes arbeidstid skal dedikeres til lesing av litteratur som kan være aktuell i opplæringa. Det bør også være gitt at oppdatert og relevant faglitteratur er tilgjengelig for lærerne. Her kan direktoratet bli tilført midler som lærerne kan søke på.

Elevene trenger også tilgang på variert og oppdatert skjønnlitteratur og sakprosa, på norsk og oversatt fra samisk og andre språk. Lesestoffet bør være egnet for ulike typer av lesere, og tilgangen må gjelde på skolebiblioteket og i klasserommet. Det er et behov for å styrke og stadig oppdatere tekstsamlingene på skolene, så alle elever har tilgang til klassesett med et variert utvalg av sakprosa og skjønnlitteratur av god kvalitet. I tillegg trenger vi en prismodell for lærebøker som gjør at skolene, for eksempel i kommuner med dårligere råd eller beslutningsevne, ikke må velge mellom bøker på papir og maskin, for elevene trenger begge deler. I ei tid der endringer kommer og går, må lærebøkene bli oppdatert jevnlig, eksempelvis hvert femte år.

Læreplanen sier at elevene skal lese hele romaner og skuespill, altså tekster som lesing som fremmer konsentrasjon og utholdenhet, men de tekstene mangler mange steder. En konkretisering av hvor mange klassesett som trengs per skole, avhenger av skolens størrelse. En mindre skole som disponerer eksempelvis 20 ulike klassesett, vil kunne være godt dekket, mens større videregående skoler med eksempelvis fem paralleller på studiespesialisering, flere yrkesfaglige program og påbyggsklasser vil trenge langt flere bøker enn dette. Det ville ikke være uhørt at elever på yrkesfaglige program leser minst ei hel bok fra klassesett det året de har norsk og at elever på mellom-, ungdomstrinnet og studieforberedende programmer bare i norskfaget leser minst ei bok i halvåret. En innkjøpsnøkkel kan derfor være en bok i klassesett per elev på skolen. Når vi vet at en vanlig definisjon av

samtidslitteratur i skolesammenheng er at den er utgitt i elevenes levetid, følger det at flere av klassesettene jevnlig må bli oppdatert. Når det gjelder Henrik Ibsen, Amalie Skram og andre forfattere som har skrevet klassikere som er falt i det fri, vil det ikke koste så mye om det offentlige finansierer trykking og distribusjon av klassesett til skolene der de eldste elevene går.

Det er dem som vil foreslå at det kan stimulere leselyst å fjerne de nasjonale leseprøvene. Det tror vi er et blindspor. Vi hadde ikke snakket om lesing, om det ikke var for prøvene som forteller oss hvordan det står til. Prøvene har doble formål: de skal gi styringsinformasjon, men også gi den enkelte skole og lærer informasjon om elevenes leseferdigheter som kan brukes i leseopplæringa. Videre kan det føre til at nødvendige tiltak settes i gang for de som trenger det, og i noen tilfeller utløser det også ressurser. I tillegg representerer tekstene i prøven ulike fag. Det gir en viktig påminnelse om at lesing også skjer i andre fag enn norsk, og at alle lærere har ansvar for at elever forstår fagtekster.

Det i det hele tatt å knytte manglende leselyst til kartlegginger, prøver og leseundervisning, viser en paradoksalt tilnærming til det samfunnsproblemet det er at alle, ikke bare elever, leser mindre konsentrert og derfor henter mindre forståelse fra det de leser. Skolens hovedansvar er å gi leseopplæring, for det er først når en leser, at en kommer dit at en får lyst til å lese mer. En viktig inngang i så måte, og på alle klassetrinn, er at læreren leser høyt for elevene og elevene leser høyt for hverandre.

Hva bør kommisjonen ellers ta hensyn til i sine råd?

I forslag til ny rammeplan for lærerutdanning savner vi et krav om å ha norsk eller matematikk for å undervise i ungdomstrinnet. Lesekommisjonen kan gi råd om at et slikt krav vil kunne sikre at også den framtidige leselæreren har norskfaglig kompetanse. I det samme forslaget er det positivt at det er lagt til en presisering om begynneropplæring på trinn 1-4, men å avgrense kunnskap om begynneropplæring til de laveste trinnene viser en

smal forståelse, for lærere i hele grunnopplæringa treffer på elever med behov for begynneropplæring i blant annet lesing og skriving.

Når vi er inne på høyere utdanning, er det nærliggende å peke på at studentene i mindre grad enn før kjøper og leser faglitteratur, noe som gjør kretsløpet for denne litteraturen utsatt. Det etterlater et inntrykk av at UH-sektoren ikke ansvarliggjør studentene tilstrekkelig når det kommer til å lese og jobbe med pensum. Det gir i sin tur en uheldig signaleffekt til elever i skolen. Lærerne der får dermed en enda vanskeligere jobb med å ta ansvar for å studieforberede elevene.

Vi mener at det er begrensende å snakke om lesing, uten å ta med de andre grunnleggende ferdighetene der norsklæreren har et særlig ansvar for opplæringa: muntlighet og skriving. Arbeid med muntlighet og skriving er det som gjør oss i stand til å se om elevene faktisk forstår det de leser. Det er gjennom disse språklige aktivitetene at elevene viser hvordan de tolker tekster, hvilke ord og begreper de behersker, om de kan trekke slutninger og bygge argumenter. Skriving synliggjør elevenes leseforståelse, kritiske tenkning, fagforståelse og språk. Studier viser at elever som er sterke i ordlesing også nesten alltid er det i staving og omvendt, og at elever som er sterke i leseforståelse ofte også er det i skriftlig tekstsaking og omvendt (Graham m.fl., 2017; Kim m.fl., 2024). Å styrke skriveundervisninga, vil derfor styrke leseforståelsen.

Samme dag som dette innspillet ble skrevet, kom Riksrevisjonen med sin rapport om at KDs oppfølging av skolens arbeid med de grunnleggende ferdighetene lesing, skriving og regning er kritikkverdig. Dette kort tid etter samme avsender påpekte manglende tilgang til lærebøker. Avslutningsvis ønsker vi kommisjonen lykke til med å formidle alvoret i den situasjonen som fallende leseforståelse er en del av.